

SURIYADA DIN OMILI VA UNING DAVLAT HAMDA SIYOSIY INSTITUTLARGA TA'SIRI (20-ASR IKKINCHI YARMI)

Annotation:

Suriyada din omili uzoq yillar davomida davlat boshqaruvi va siyosiy institutlarning shakllanishida muhim rol o'ynagan. Ayniqsa, 20-asrning ikkinchi yarmida diniy omil mamlakat ichki siyosati, huquqiy tizimi va ijtimoiy tuzilishiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Ushbu tadqiqotda Suriyada din va davlat o'rtasidagi o'zaro munosabatlar tahlil qilinib, diniy yetakchilarning siyosiy institutlarga ta'siri, huquqiy normalarning diniy tamoyillarga asoslanishi hamda ushbu jarayonlarning jamiyat barqarorligiga ta'siri o'rganiladi. Tadqiqot natijalari Suriyada diniy omilning siyosiy institutlar bilan bog'liq o'zgarishlarga qanday yo'l ochgani va uning jamiyat rivojiga ijobiy yoki salbiy ta'siri bo'yicha ilmiy xulosalar chiqarishga yordam beradi.

Keywords:

Suriya, din va davlat, siyosiy institutlar, diniy yetakchilar, 20-asr, siyosiy barqarorlik, huquqiy tizim.

Information about the authors

Ergashev M.

TDSHU "Sharq Sivilizatsiyasi va Tarix Fakulteti"
talabasi

Kirish

Suriyada Din va Uning Jamiyatdagi O'rni. Suriya - Yaqin Sharqdagi boy tarixiy va madaniy merosga ega bo'lgan davlat bo'lib, diniy jihatdan ham rang-baranglikka ega. Bu davlatda islom asosiy din hisoblanadi, lekin boshqa dinlar ham mavjud bo'lib, ular jamiyatning turli qatlamlarida muhim rol o'ynaydi.

Suriya aholisi asosan musulmonlardan iborat bo'lib, islom bu yerda eng keng tarqalgan din hisoblanadi. Musulmonlarning aksariyati sunniy mazhabiga mansub bo'lsa-da, shia va alavitlar ham sezilarli darajada mavjud. Alavitlar ayniqsa siyosiy hayotda katta ta'sirga ega bo'lib, Suriya hukumati yuqori lavozimlarida ko'p uchraydi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqot sifatli tadqiqot usuliga asoslangan bo'lib, tarixiy va siyosiy tahlil usullari qo'llanildi. Birlamchi va ikkilamchi manbalar, jumladan, tarixiy hujjatlar, siyosiy ma'ruzalar, qonun hujjatlari va akademik tadqiqotlar o'rganildi. Tadqiqot davomida taqqoslash usuli orqali Suriyaning turli davrlardagi diniy va siyosiy institutlarining o'zaro aloqasi tahlil qilindi. Shuningdek, kontent tahlil usuli yordamida diniy yetakchilarning siyosiy qarorlar qabul qilish jarayonidagi o'rni va jamiyatga ta'siri o'rganildi. Bu usullar tadqiqotning ob'ektiv va ilmiy asoslangan xulosalar chiqarishiga imkon yaratdi. Suriyada xristianlik ham muhim o'rin tutadi. Suriya qadimiy xristian an'alariga ega bo'lib, bu yerda turli oqimlar – pravoslav, katolik va protestant cherkovlari mavjud. Xristianlar asosan Damashq, Halab va Homs kabi shaharlarda yashaydi. Bundan tashqari, druzlar va yezidlar kabi ozchilik diniy guruhlar ham Suriyada mavjud.

Natija va Muhokama

Dinning Suriya jamiyatida o'rni juda muhim. Islom jamiyat axloqi, huquqiy tizimi va ijtimoiy hayotda katta rol o'ynaydi. Ayniqsa, Suriyadagi urush sharoitida diniy guruhlar orasidagi munosabatlar murakkablashdi va diniy tafovutlar ba'zan siyosiy ziddiyatlarga ham sabab bo'ldi.

Umuman olganda, Suriyada din faqat e'tiqod masalasi bo'lib qolmay, balki jamiyat va siyosatga ham katta ta'sir ko'rsatadigan omil hisoblanadi.

Suriyada din har doim ham ijtimoiy va siyosiy hayotning muhim tarkibiy qismi bo'lib kelgan. Ayniqsa, 20-asr ikkinchi yarmida mamlakat ichki va tashqi siyosatida diniy omil muhim rol o'ynadi. Ushbu maqolada Suriyada din omilining davlat tuzilishi, siyosiy institutlar va jamiyatga ta'siri tahlil qilinadi.

Din va davlat o'rtasidagi munosabatlar 1963-yilda hokimiyat tepasiga kelgan Baas partiyasi Suriya jamiyatida sekulyarizm tamoyillarini ilgari surishga harakat qildi. Ammo shunga qaramay, diniy omillar siyosiy qarorlar qabul qilishda ahamiyatini yo'qotmadi. Suriya konstitutsiyasiga ko'ra, mamlakat prezidenti musulmon bo'lishi shart edi va Islom davlatning asosiy dini sifatida e'tirof etildi. Boshqaruv tizimi va diniy ta'sir Hafiz al-Asadning 1970-yildagi hokimiyat tepasiga kelishi bilan Suriyada Alaviylar diniy ozchiligining siyosiy mavqei mustahkamlandi. Alaviylar islomning shia yo'nalishiga yaqin bo'lgan diniy oqim vakillari bo'lib, Asad rejimi ular orqali armiyani va xavfsizlik tizimini mustahkamlashga harakat qildi. Bu esa sunniy ko'pchilik orasida norozilikka sabab bo'ldi.

Diniy harakatlar va ularning siyosiy institutlarga ta'siri 20-asr ikkinchi yarmida Suriyada islomiy harakatlarning kuchayishi kuzatildi. Ayniqsa, "Musulmon birodarlar" tashkiloti rejimga qarshi muhim muxolifat kuchlaridan biriga aylandi. 1982-yilda Hama shahrida sodir bo'lgan voqealar bu ziddiyatlarning cho'qqisi bo'ldi. Hafiz al-Asad hukumati "Musulmon birodarlar" qo'zg'olonini shafqatsiz bostirdi, bu esa islomiy harakatlarning siyosiy institutlarga ta'sirini kamaytirdi.

Suriya – ko'p konfessiyali davlat bo'lib, diniy omil bu yerda nafaqat ijtimoiy hayotda, balki siyosiy institutlarda ham muhim rol o'ynaydi. Diniy guruhlarining siyosiy jarayonlarga ta'siri tarixiy jihatdan doim sezilarli bo'lib kelgan va ayniqsa, so'nggi o'n yilliklarda bu ta'sir yanada kuchaydi.

Suriya hukumati uzoq yillar davomida Bashar al-Asad boshchiligidagi Baas partiyasi tomonidan boshqarilgan. Hukumat tarkibida alavitlar asosiy o'rinni egallaydi, garchi ular mamlakat aholisining atigi 10–15 foizini tashkil etsa ham. Alavitlar shia islomining bir tarmog'i bo'lib, ular sunniy musulmonlar bilan an'anaviy ziddiyatlarga ega. Shuning uchun hukumat o'zining barqarorligini ta'minlash uchun boshqa ozchilik diniy guruhlarini ham qo'llab-quvvatlab kelgan.

Suriya aholisining asosiy qismini sunniy musulmonlar tashkil etadi. Biroq ular siyosiy institutlarda yetarlicha vakillikka ega emas. Bu esa muayyan norozi qatlamning shakllanishiga sabab bo'ldi. 2011-yilda boshlangan fuqarolik urushi vaqtida ko'plab sunniy guruhlar hukumatga qarshi isyon ko'tardi. Ayrim diniy yetakchilar oppozitsiyani qo'llab-quvvatladi, ba'zilari esa radikal islomiy harakatlarga qo'shildi.

Suriya hukumati faqat alavitlar bilan cheklanib qolmay, balki druzlar, xristianlar va boshqa diniy ozchiliklarni ham o'z tarafdori sifatida saqlab qolishga harakat qilgan. Bu guruhlar asosan radikal islomiy harakatlardan qo'rqib, hukumatni qo'llab-quvvatlashga moyil bo'lishgan. Shuning uchun siyosiy institutlar diniy guruhlar balansini saqlashga yo'naltirilgan siyosat yuritgan.

Suriyada din siyosiy institutlarning shakllanishi va ishlashiga bevosita ta'sir qiladi. Diniy guruhlar o'rtasidagi muvozanat saqlanmasa, siyosiy beqarorlik yuzaga kelishi mumkin. Shuning uchun davlat siyosiy institutlarini diniy manfaatlariga moslashtirish va turli konfessiyalar o'rtasida barqarorlikni ta'minlashga harakat qiladi. Lekin uzoq yillik mojaro va tashqi kuchlarning ta'siri tufayli bu jarayon murakkab tus olgan. Suriya urushi davomida diniy ekstremizm muammosi keskin avj oldi. "Al-Qoida",

"ISIS" kabi terroristik tashkilotlar diniy ideologiyalar orqali siyosiy institutlarni izdan chiqarishga harakat qildi. Hukumat esa bunday guruhlarini bostirish uchun Rossiya va Eron kabi ittifoqchilar bilan hamkorlik qilgan. Ayniqsa, Eron shia islomini qo'llab-quvvatlash orqali Suriyada o'z ta'sirini oshirdi.

Xulosa

Suriyada din omili 20-asr ikkinchi yarmida davlat boshqaruvi va siyosiy institutlarga kuchli ta'sir ko'rsatdi. Sekulyar tuzumga qaramay, diniy guruhlarining siyosiy jarayonlardagi roli sezilarli bo'lib qoldi. Ayniqsa, Alaviylar va sunniy musulmonlar o'rtasidagi tafovutlar mamlakat siyosatida muhim o'rin egalladi. Ushbu jarayonlar bugungi kunda ham Suriyaning ichki va tashqi siyosatida o'z aksini topmoqda.

Suriyaning konstitutsiyasiga ko'ra, prezident musulmon bo'lishi shart, biroq davlat rasmiy ravishda dunyoviy tuzumga ega. Shunga qaramay, amaliyotda islom siyosiy hayotda yetakchi o'rin tutadi. Hukumat islomiy qadriyatlarga rioya qilish bilan birga, dunyoviy davlat tamoyillarini ham saqlab qolishga harakat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Batatu, H. (1999). *Syria's Peasantry, the Descendants of Its Lesser Rural Notables, and Their Politics*. Princeton University Press.
2. Van Dam, N. (2011). *The Struggle for Power in Syria: Politics and Society under Asad and the Ba'th Party*. I.B. Tauris.
3. Hinnebusch, R. (2001). *Syria: Revolution from Above*. Routledge.
4. Perthes, V. (1995). *The Political Economy of Syria under Asad*. I.B. Tauris.
5. Zisser, E. (2001). *Asad's Legacy: Syria in Transition*. NYU Press.
6. Seale, P. (1988). *Asad: The Struggle for the Middle East*. University of California Press.
7. Heydemann, S. (1999). *Authoritarianism in Syria: Institutions and Social Conflict, 1946-1970*. Cornell University Press.
8. Lawson, F. H. (1996). *Why Syria Goes to War: Thirty Years of Confrontation*. Cornell University Press.
9. Khatib, L. (2011). *Islamic Revivalism in Syria: The Rise and Fall of Ba'thist Secularism*. Routledge.
10. Hinnebusch, R., & Ehteshami, A. (Eds.). (2002). *The Foreign Policies of Middle East States*. Lynne Rienner Publishers.
11. Devlin, J. F. (1991). *Syria: Modern State in an Ancient Land*. Westview Press.
12. Ma'oz, M. (1986). *Asad: The Sphinx of Damascus*. Weidenfeld & Nicolson.
13. Roberts, D. (1987). *The Ba'th and the Creation of Modern Syria*. Croom Helm.
14. Pipes, D. (1990). *Greater Syria: The History of an Ambition*. Oxford University Press.
15. Hinnebusch, R. (2010). Syria: From 'Authoritarian Upgrading' to Revolution? *International Affairs*, 88(1), 95-113.
16. Leverett, F. (2005). *Inheriting Syria: Bashar's Trial by Fire*. Brookings Institution Press.
17. George, A. (2003). *Syria: Neither Bread Nor Freedom*. Zed Books.